

NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG GIẢNG DẠY CÁC MÔN KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN Ở CÁC TRƯỜNG SĨ QUAN QUÂN ĐỘI HIỆN NAY

Nguyễn Minh Thắng, Trần Cao Duy
Trường Sĩ quan Công binh

Tóm tắt: Giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn có vai trò quan trọng trong trang bị tri thức, hình thành thế giới quan, phương pháp luận khoa học, bồi dưỡng bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức và năng lực tư duy cho học viên ở các trường sĩ quan quân đội. Trên cơ sở làm rõ vị trí, vai trò và yêu cầu nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn, bài viết phân tích thực trạng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay. Từ đó, đề xuất một số giải pháp chủ yếu nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay.

Từ khóa: Chất lượng giảng dạy; Khoa học xã hội và nhân văn; Trường sĩ quan quân đội.

IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES AT MILITARY OFFICER SCHOOLS TODAY

Abstract: Teaching social sciences and humanities plays an important role in equipping cadets with knowledge, developing a scientific worldview and methodology, and fostering their political steadfastness, moral qualities, and thinking capacity at military officer schools. By clarifying the position, role, and requirements for improving the quality of teaching social sciences and humanities, this article analyzes the current state of teaching these subjects at military officer schools. On that basis, it proposes several key solutions to improve the quality of teaching social sciences and humanities at military officer schools today.

Keywords: Teaching quality; Social sciences and humanities; Military officer schools.

Nhận bài: 26/08/2026

Phản biện: 26/09/2026

Duyệt đăng: 29/09/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Các môn khoa học xã hội và nhân văn giữ vị trí quan trọng trong chương trình giáo dục, đào tạo ở các trường sĩ quan quân đội, trực tiếp góp phần trang bị tri thức, xây dựng thế giới quan, phương pháp luận khoa học, bồi dưỡng bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức và phát triển năng lực tư duy, vận dụng kiến thức vào thực tiễn cho học viên. Hiện nay, trước yêu cầu xây dựng Quân đội nhân dân Việt Nam cách mạng, chính quy, tinh nhuệ, hiện đại; đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo; sự phát triển mạnh mẽ của khoa học, công nghệ, chuyển đổi số và những vấn đề mới nảy sinh trong thực tiễn quân sự, quốc phòng, việc nâng cao chất lượng đào tạo đội ngũ sĩ quan đặt ra yêu cầu ngày càng cao. Vì vậy, thường xuyên đổi mới, nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội là yêu cầu cần thiết, góp phần đào tạo đội ngũ sĩ quan có bản lĩnh chính trị vững vàng, tư duy khoa học, phẩm chất và năng lực đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ trong tình hình mới.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Quan niệm về nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội

Giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội là quá trình hoạt động có mục đích, có tổ chức của đội ngũ giảng viên, dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo của cấp ủy, tổ chức

đảng, cán bộ chủ trì và sự quản lý, điều hành của các cơ quan chức năng, nhằm tổ chức cho học viên lĩnh hội hệ thống tri thức khoa học xã hội và nhân văn, hình thành thế giới quan, phương pháp luận khoa học, phát triển tư duy lý luận, năng lực vận dụng kiến thức vào thực tiễn; đồng thời góp phần bồi dưỡng bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức, niềm tin, lý tưởng, ý thức tổ chức kỷ luật và những phẩm chất, năng lực cần thiết của người sĩ quan quân đội. Đây là một bộ phận quan trọng của quá trình giáo dục, đào tạo, có quan hệ chặt chẽ với hoạt động học tập, rèn luyện và phát triển toàn diện phẩm chất, năng lực của học viên.

Giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội có những đặc điểm riêng, xuất phát từ mục tiêu, yêu cầu đào tạo cán bộ quân đội và tính chất đặc thù của môi trường sư phạm quân sự. Nội dung giảng dạy không chỉ cung cấp tri thức lý luận mà còn phải gắn chặt lý luận với thực tiễn xây dựng Quân đội, củng cố quốc phòng, bảo vệ Tổ quốc và chức trách, nhiệm vụ của người sĩ quan sau khi tốt nghiệp. Chất lượng giảng dạy vì thế không chỉ được thể hiện ở mức độ truyền đạt và lĩnh hội kiến thức mà quan trọng hơn là ở sự chuyển biến về nhận thức, tư tưởng, thái độ, phương pháp tư duy và năng lực hoạt động thực tiễn của người học.

Nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân

đội là quá trình tác động có mục đích, có kế hoạch, đồng bộ của các chủ thể và lực lượng vào các yếu tố cấu thành quá trình giảng dạy nhằm tạo ra sự chuyển biến tích cực về nội dung, chương trình, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học, năng lực của đội ngũ giảng viên, tính tích cực của người học và các điều kiện bảo đảm cho hoạt động giảng dạy. Đồng thời, cần phát huy vai trò của cấp ủy, cán bộ chủ trì, cơ quan chức năng, khoa giáo viên và đơn vị quản lý học viên; xây dựng môi trường sư phạm quân sự lành mạnh; khai thác hiệu quả cơ sở vật chất, học liệu, phương tiện và công nghệ phục vụ dạy học. Qua đó, từng bước nâng cao hiệu quả chuyển hóa tri thức khoa học xã hội và nhân văn thành nhận thức, niềm tin, bản lĩnh, phương pháp tư duy và năng lực hoạt động thực tiễn của học viên.

Từ những phân tích trên, có thể quan niệm: Nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội là quá trình tác động có mục đích, có kế hoạch của các chủ thể, lực lượng vào các yếu tố của hoạt động giảng dạy, nhằm đổi mới nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học, nâng cao năng lực giảng viên và phát huy tính tích cực của học viên; qua đó nâng cao chất lượng lĩnh hội, vận dụng tri thức, phát triển tư duy, bản lĩnh chính trị và phẩm chất của người học, đáp ứng mục tiêu, yêu cầu đào tạo sĩ quan quân đội trong tình hình mới.

2.2. Thực trạng nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay

Thời gian qua, chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội từng bước được nâng lên, đáp ứng ngày càng tốt hơn mục tiêu, yêu cầu giáo dục, đào tạo. Cấp ủy, ban giám hiệu, cơ quan chức năng và các khoa giáo viên thường xuyên quan tâm lãnh đạo, chỉ đạo; nhận thức, trách nhiệm của các chủ thể, lực lượng ngày càng được nâng cao. Nội dung, chương trình giảng dạy được rà soát, bổ sung, cập nhật và gần hơn với thực tiễn quân sự, quốc phòng, xây dựng Quân đội và chức trách của người sĩ quan. Phương pháp, hình thức tổ chức dạy học có nhiều đổi mới theo hướng phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học viên; chú trọng kết hợp truyền thụ kiến thức với thảo luận, xử lý tình huống, tự học, tự nghiên cứu và vận dụng lý luận vào thực tiễn. Đội ngũ giảng viên từng bước được chuẩn hóa, có bản lĩnh chính trị, trình độ chuyên môn và năng lực sư phạm; hoạt động nghiên cứu khoa học, bồi dưỡng chuyên môn, ứng dụng công nghệ thông tin và chuyển đổi số được đẩy mạnh. Cơ sở vật chất, phương tiện, học liệu

phục vụ giảng dạy từng bước được đầu tư; kiểm tra, đánh giá có sự đổi mới, góp phần nâng cao chất lượng dạy và học.

Bên cạnh kết quả đạt được, một số nội dung vẫn cần tiếp tục được quan tâm, hoàn thiện để đáp ứng tốt hơn yêu cầu đổi mới giáo dục, đào tạo trong tình hình mới. Việc cập nhật những vấn đề mới và gắn lý luận với thực tiễn ở một số nội dung giảng dạy chưa thật đồng đều; phương pháp, hình thức tổ chức dạy học có mặt chưa phát huy đầy đủ tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học, đặc biệt, “Việc cụ thể hóa, xác định mục tiêu, chỉ tiêu về học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh ở một số cơ quan, đơn vị còn chung chung, dàn trải, chưa sát với đặc điểm, tình hình, nhiệm vụ của đơn vị; chất lượng thực hiện còn hạn chế”. Năng lực nghiên cứu thực tiễn, ứng dụng công nghệ số và xây dựng học liệu số của một bộ phận giảng viên cần tiếp tục được nâng cao; việc ứng dụng công nghệ thông tin, chuyển đổi số trong giảng dạy cần đồng bộ và hiệu quả hơn. Đồng thời, tính tích cực, khả năng tự học, tự nghiên cứu, tư duy phản biện và vận dụng kiến thức vào thực tiễn của một bộ phận học viên còn có mặt chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu. Những vấn đề trên đặt ra yêu cầu tiếp tục có các giải pháp đồng bộ nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay.

2.3. Giải pháp nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay

Một là, nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các chủ thể, lực lượng đối với nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn.

Đây là giải pháp có ý nghĩa nền tảng, tạo cơ sở thống nhất về nhận thức và hành động trong nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội. Trước hết, cấp ủy, ban giám hiệu, cơ quan chức năng, khoa giáo viên, đơn vị quản lý học viên và đội ngũ giảng viên cần nhận thức đầy đủ vị trí, vai trò của các môn khoa học xã hội và nhân văn đối với thực hiện mục tiêu, yêu cầu đào tạo. Giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn không chỉ nhằm trang bị tri thức mà còn trực tiếp góp phần xây dựng thế giới quan, phương pháp luận khoa học, bồi dưỡng bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức, niềm tin, lý tưởng, phát triển tư duy và năng lực hoạt động thực tiễn của học viên. Vì vậy, nâng cao chất lượng giảng dạy các môn học này phải được xác định là trách nhiệm của nhiều tổ chức, lực lượng, trước hết là cấp ủy, cán bộ chủ trì, cơ quan đào tạo và đội ngũ giảng viên.

Để thực hiện tốt giải pháp này, các trường sĩ quan cần tiếp tục quán triệt và cụ thể hóa quan điểm, chủ trương của Đảng, Quân ủy Trung ương, Bộ Quốc phòng về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, xây dựng đội ngũ cán bộ quân đội và nâng cao chất lượng giáo dục lý luận chính trị trong tình hình mới. Trên cơ sở đó, cấp ủy, tổ chức đảng và cán bộ chủ trì các cấp cần đưa nội dung nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn vào nghị quyết lãnh đạo, chương trình, kế hoạch giáo dục, đào tạo; xác định rõ mục tiêu, yêu cầu, trách nhiệm của từng cơ quan, khoa giáo viên, đơn vị và cá nhân. Thường xuyên giáo dục, nâng cao trách nhiệm của đội ngũ giảng viên, thực hiện: “Chuyển mạnh quá trình giáo dục từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực, thể lực và phẩm chất người học, chuẩn hoá chất lượng và kiểm soát chặt chẽ đầu ra”.

Hai là, thường xuyên đổi mới nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức giảng dạy gắn với đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin và chuyển đổi số.

Đây là giải pháp trực tiếp tác động đến chất lượng và hiệu quả giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn. Trước sự phát triển nhanh chóng của thực tiễn đời sống xã hội, nhiệm vụ quân sự, quốc phòng và yêu cầu xây dựng Quân đội trong tình hình mới, nội dung giảng dạy cần thường xuyên được rà soát, cập nhật, bổ sung và phát triển. Việc đổi mới nội dung phải bảo đảm tính khoa học, tính Đảng, tính tư tưởng, tính thực tiễn và tính hệ thống; vừa cung cấp những kiến thức cơ bản, nền tảng, vừa kịp thời cập nhật những vấn đề mới của lý luận và thực tiễn. Chú trọng đưa những vấn đề thực tiễn xây dựng Quân đội, củng cố quốc phòng, bảo vệ Tổ quốc, hoạt động của đơn vị cơ sở và chức trách, nhiệm vụ của từng đối tượng đào tạo vào bài giảng; qua đó khắc phục tình trạng nội dung nặng về lý thuyết, thiếu tính thực tiễn hoặc chưa sát với yêu cầu nghề nghiệp quân sự.

Đổi mới nội dung phải gắn chặt với đổi mới phương pháp và hình thức tổ chức giảng dạy theo hướng chuyên mạnh từ truyền thụ kiến thức một chiều sang tổ chức, định hướng hoạt động nhận thức của người học; lấy sự phát triển phẩm chất và năng lực của học viên làm mục tiêu quan trọng. Giảng viên cần kết hợp linh hoạt phương pháp thuyết trình với nêu vấn đề, đàm thoại, thảo luận, seminar, làm việc nhóm, nghiên cứu tình huống và các phương pháp dạy học tích cực khác; tăng cường đặt học viên vào những tình huống có vấn đề gắn với thực tiễn quân sự để rèn luyện khả năng

phân tích, đánh giá, lập luận, phản biện và vận dụng kiến thức. Chú trọng tổ chức các hoạt động tự học, tự nghiên cứu, đọc tài liệu, trao đổi học thuật nhằm chuyển dần quá trình đào tạo thành quá trình tự đào tạo, phát huy cao nhất tính tích cực, chủ động và sáng tạo của người học.

Cùng với đó, cần đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin và chuyển đổi số trong giảng dạy. Từng bước xây dựng, chuẩn hóa và phát triển hệ thống bài giảng điện tử, học liệu số, thư viện số, ngân hàng câu hỏi và các nguồn tài nguyên phục vụ tự học, tự nghiên cứu; khai thác phù hợp hình ảnh, sơ đồ, bản đồ tư duy, video, dữ liệu và các phương tiện trực quan để làm sáng rõ những vấn đề lý luận. Nghiên cứu khai thác có chọn lọc các công nghệ mới, trong đó có trí tuệ nhân tạo, phục vụ thiết kế bài giảng, xây dựng tình huống, tổ chức hoạt động học tập và hỗ trợ nghiên cứu, nhưng phải gắn với yêu cầu bảo đảm an toàn, bảo mật thông tin và đặc thù môi trường quân sự. Việc ứng dụng công nghệ phải thực sự hỗ trợ đổi mới phương pháp, nâng cao hiệu quả tương tác và chất lượng lĩnh hội kiến thức, tránh chạy theo hình thức hoặc lạm dụng phương tiện kỹ thuật làm giảm vai trò tổ chức, định hướng của giảng viên.

Ba là, xây dựng đội ngũ giảng viên khoa học xã hội và nhân văn có chất lượng cao, đồng thời phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học viên.

Đội ngũ giảng viên là nhân tố trực tiếp quyết định chất lượng giảng dạy. Do đặc thù của các môn khoa học xã hội và nhân văn, người giảng viên không chỉ cần có kiến thức chuyên môn sâu, năng lực sư phạm tốt mà còn phải có bản lĩnh chính trị vững vàng, phẩm chất đạo đức, vốn sống, kinh nghiệm thực tiễn, năng lực nghiên cứu khoa học và khả năng định hướng tư tưởng cho người học. Vì vậy, các trường sĩ quan cần tiếp tục xây dựng đội ngũ giảng viên theo hướng đủ về số lượng, hợp lý về cơ cấu, chuẩn hóa về trình độ và không ngừng nâng cao chất lượng. Làm tốt công tác quy hoạch, đào tạo, bồi dưỡng, sử dụng đội ngũ; chú trọng bồi dưỡng kiến thức chuyên môn, lý luận chính trị, nghiệp vụ sư phạm, ngoại ngữ, công nghệ thông tin, kỹ năng số và phương pháp nghiên cứu khoa học. Quán triệt Nghị quyết Đảng bộ Quân đội lần thứ XII: “Xây dựng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục đạt chuẩn theo quy định. Đầu tư nguồn lực, xây dựng nhà trường thông minh, chính quy, mẫu mực, hiện đại”.

Cùng với phát huy vai trò của giảng viên, phải đặc biệt coi trọng tính tích cực của học viên - chủ thể của hoạt động học tập. Cần giáo dục cho học viên có động cơ, thái độ học tập đúng đắn, khắc

phục tư tưởng coi các môn khoa học xã hội và nhân văn là môn phụ hoặc chỉ học để thi, kiểm tra. Giảng viên cần giao nhiệm vụ học tập phù hợp, tăng cường câu hỏi mở, bài tập tình huống, thảo luận, tranh luận khoa học, nghiên cứu chuyên đề và các hoạt động tự học có hướng dẫn. Qua đó, hình thành cho học viên phương pháp tự học, tự nghiên cứu, khả năng tìm kiếm, chọn lọc và xử lý thông tin; rèn luyện tư duy độc lập, tư duy phản biện và năng lực vận dụng tri thức vào nhận thức, giải quyết những vấn đề thực tiễn của hoạt động quân sự.

Bốn là, tăng cường các điều kiện bảo đảm, đổi mới kiểm tra, đánh giá và thường xuyên sơ kết, tổng kết, rút kinh nghiệm hoạt động giảng dạy.

Điều kiện bảo đảm và hoạt động kiểm tra, đánh giá có tác động trực tiếp đến hiệu quả đổi mới và nâng cao chất lượng giảng dạy. Các trường sĩ quan cần tiếp tục quan tâm đầu tư cơ sở vật chất, trang thiết bị và phương tiện dạy học theo hướng đồng bộ, hiện đại, phù hợp với đặc thù các môn khoa học xã hội và nhân văn. Chú trọng nâng cấp giảng đường, hệ thống trình chiếu, thiết bị hỗ trợ dạy học; phát triển thư viện, thư viện số, hệ thống giáo trình, tài liệu tham khảo và nguồn học liệu phục vụ giảng dạy, học tập, nghiên cứu. Việc đầu tư phải gắn với quản lý, khai thác hiệu quả, tránh hình thức, lãng phí; đồng thời bảo đảm các yêu cầu về an toàn, an ninh và bảo mật thông tin trong môi trường quân sự.

Cùng với đó, cần tiếp tục đổi mới công tác kiểm tra, đánh giá kết quả học tập theo hướng đánh giá thực chất phẩm chất và năng lực của người học, khắc phục tình trạng thiên về kiểm tra khả năng ghi nhớ, tái hiện kiến thức. Nội dung kiểm tra, thi cần tăng tỷ lệ các câu hỏi, bài tập yêu cầu phân tích, so sánh, bình luận, liên hệ và vận dụng kiến thức để giải quyết những vấn đề thực tiễn; kết hợp hợp lý giữa đánh giá thường xuyên và đánh giá định kỳ, giữa tự luận, vấn đáp, trắc nghiệm và các hình thức đánh giá phù hợp khác. Chú trọng đánh giá quá trình học tập, mức độ tham gia thảo luận,

kết quả tự học, tự nghiên cứu và khả năng vận dụng kiến thức của học viên. Thông qua kiểm tra, đánh giá vừa xác định đúng kết quả học tập, vừa tạo động lực thúc đẩy người học đổi mới phương pháp và nâng cao ý thức tự học.

Đồng thời, duy trì nền nếp thanh tra, kiểm tra, dự giờ, bình giảng, sơ kết, tổng kết và rút kinh nghiệm đối với hoạt động giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn. Nội dung kiểm tra cần tập trung vào chất lượng chuẩn bị và thực hành bài giảng, mức độ cập nhật nội dung, đổi mới phương pháp, ứng dụng công nghệ, tổ chức hoạt động nhận thức của học viên và kết quả đạt được sau mỗi môn học. Thông qua sơ kết, tổng kết cần kịp thời phát hiện, nhân rộng những mô hình, phương pháp và cách làm hiệu quả; đồng thời chỉ rõ những hạn chế, nguyên nhân và trách nhiệm để có biện pháp khắc phục. Kết quả kiểm tra, đánh giá phải trở thành căn cứ quan trọng để điều chỉnh nội dung, chương trình, phương pháp giảng dạy, bồi dưỡng đội ngũ và hoàn thiện cơ chế quản lý hoạt động dạy học, tạo sự chuyển biến vững chắc về chất lượng giảng dạy.

III. KẾT LUẬN

Nâng cao chất lượng giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay là yêu cầu khách quan, có ý nghĩa trực tiếp đối với nâng cao chất lượng giáo dục, đào tạo và xây dựng đội ngũ cán bộ quân đội đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ trong tình hình mới. Đây là quá trình tổng hợp, đòi hỏi sự tham gia đồng bộ của cấp ủy, ban giám hiệu, cơ quan chức năng, khoa giáo viên, đơn vị quản lý học viên, đội ngũ giảng viên và bản thân người học. Trong đó, cần tập trung nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các chủ thể, lực lượng; thường xuyên đổi mới nội dung, phương pháp và hình thức tổ chức giảng dạy; đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin, chuyển đổi số; xây dựng đội ngũ giảng viên có chất lượng cao; phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học viên; tăng cường các điều kiện bảo đảm và đổi mới kiểm tra, đánh giá.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Quân ủy Trung ương (2021), Báo cáo số 355 - BC/QUTW, ngày 27/5/2021, Sơ kết 5 năm thực hiện Chỉ thị số 05-CT/TW ngày 15/5/2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh trong Đảng bộ Quân đội và toàn quân, Hà Nội.

Đảng Cộng sản Việt Nam (2026), Văn kiện đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIV, tập I, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.101.

Tổng cục Chính trị, Tài liệu nghiên cứu, học tập, quán triệt nghị quyết Đại hội Đại biểu Đảng bộ Quân đội lần thứ XII, nhiệm kỳ 2025-2030, Nhà xuất bản Quân đội nhân dân, Hà Nội, tr.63.